

2091.39(082)

0-75

**Особисто орієнтоване
навчання і виховання
учнівської та студентської
молоді**

**Збірник
наукових
праць**

ДЖОН ДЬЮЇ ПРО ТРУДОВЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ШКОЛІ І ПІДГОТОВКУ ЇХ ДО ЖИТТЯ

Шевченко П.І.
м. Кривий Ріг

Видатним представником "прагматичної" педагогіки був американський філософ, педагог і соціолог Джон Дьюї (1859-1952). Він працював професором Мічиганського, Чикагського, Нью-Йоркського університетів, де здійснював експерименти в школах при університетах.

Свої педагогічні погляди з позицій прагматизму Д.Дьюї виклав у творах "Школа і дитина", "Школа і суспільство", "Школа майбутнього" та ін. На педагогічну теорію в другій половині XIX століття великий вплив мала філософія позитивізму. За визначенням основоположника позитивізму О.Конта (1798-1837), досвід і теоретичні знання є сукупністю суб'єктивних відчуттів і переживань. Під вплив позитивізму потрапив і Д.Дьюї. Його експериментальний метод допускав, що людина знає тільки те і тоді, коли може своєю діяльністю провести дійсно зміни в речах, які підтвердять або спростують набуті знання. Без цього знання залишаються тільки здогадами.

Важливим джерелом для педагогіки як науки Д.Дьюї вважав перевірений життям метод. В реформаторській педагогіці він виступив як найбільш яскравий представник філософсько-педагогічного напрямку прагматизму (від грецького - діло, діяльність), оснований на трактуванні істини як практичної значимості: істинно те, що корисне. При цьому важливість корисності визначається почуттям самозадоволення.

З часом прагматизм перетворився в певну ідеологію, адек-ватну "американському способу життя", в основі якого лежить критерій корисності, розроблений ще Г.Спенсером (1820-1903), представником позитивізму.

Дитина, за визначенням Д.Дьюї, - неповторна індивідуальність, а отже повинна стати центром педагогічного процесу. Він розглядав виховання як процес накопичення і реконструкції досвіду з метою поглиблення його соціального значення [1,с.196].

Накопичення дитиною індивідуального досвіду веде до формування її особистості. Виходячи із цього Д.Дьюї

розробив ідею створення "інструментальної" педагогіки, яка базується на спонтанних інтересах і особистому досвіді дитини. За цією концепцією навчання повинно зводитися переважно до ігрової і трудової діяльності, де кожна дія дитини стає інструментом пізнання, власного відкриття. Такий шлях пізнання здавався прагматистам більш природним для дитини, ніж традиційна передача їй системи знань. Кінцевим результатом навчання, за теорією Д.Дьюї, повинна стати сформованість навиків мислення, тобто здатність, у першу чергу, до самостійного навчання. При такій системі навчання цілями освітнього процесу виступали уміння вирішувати життєві завдання, оволодівати творчими навиками, збагачення досвідом [1,с.197].

Свої ідеї Д.Дьюї здійснив на практиці в 1884-1916рр. в різних школах. За його методикою проводились заняття в досвідній початковій школі при Чикагському університеті, яка була організована в 1896р., де навчалися діти з 4-13 років. Він стверджував, що фундамент всього шкільного життя закладається в дошкільних закладах. Тому перші практичні дослідження Д.Дьюї проводились під час роботи з маленькими дітьми, які з самого раннього віку привчалися робити все самостійно, переважно в ігровій формі. Пізніше в школі упор робився на трудову діяльність. Хлопчики і дівчатка 11-13 років пряли, ткали, шили, таким чином навчалися працювати. Мислення при цьому повинно було "обслуговувати" досвід кожної дитини. Воно ставало необхідним тільки при вирішенні конкретних практичних завдань, і навчальна діяльність в таких умовах не вимагала додаткової активізації.

Головне завдання школи полягало в тому, щоб підготувати учнів до самостійного розв'язання тих питань, що виникають на їх шляху. В житті існують різні види трудової діяльності тому і діти повинні познайомитися з різними його формами. "Виховання, - писав Д.Дьюї, - повинно опиратися на належне існування природжених здібностей; завдання виховання полягає в їх розвитку, а не в їх створенні" [1,с.198].

Змістом освіти у прагматистів виступав набутий досвід дитини, який збагачується в умовах навчального середовища. Для учнів засобом набування досвіду було вирішення різних прагматичних завдань: робота в садку, в їдальні, в різних промислових майстернях, обладнаних сучасними машинами. Головна ідея про те, щоб організувати роботу учнів навколо одного завдання: чи будівництва будинку, чи виготовлення

манету та інше. Д.Дьові допускав, що не все важливе в житті цікавить учнів, тому у дітей необхідно розвивати силу волі, формувати характер (Д.с.198).

В своїй праці "Школа і суспільство" Д.Дьові розглянув відносини між школою і життям дитини в школі, і навіть приклади з роботи університетської школи. Він вважає, що в традиційній шкільній кімнаті мало місця для самостійної роботи учня, що учнівські столи для практичної роботи не пристосовані. Д.Дьові відмічав, що майстерня, лабораторія, матеріали, інструменти, при допомозі яких дитина могла би будувати, творити і самостійно досліджувати, навіть необхідне місце для цього - все це в більшості випадків відсутнє.

Він описав, як мати одного учня розповідала, що вона відвідувала багато шкіл, щоб знайти школу, де активній роботі дітей приділялось би більше уваги, ніж пояснень учителів. Тільки в 24-й школі вона знайшла те що шукала. Д.Дьові звертав увагу на те, що існуючі школи пристосовані до роботи вчителів з великою кількістю учнів, що приводило до пасивності дітей. Що з того часу, як діти починають працювати активно вони без сторонньої допомоги перетворюються в індивідуумів; перестають бути масою і стають зовсім іншими істотами, якими їх знають поза школою - дома, в сім'ї, на майданчику для гри і у відносинах з сусідами.

Цим пояснюється одноманітність методів і програм. А якщо навчання побудовано на пасивному слуханні і "учінні", то відповідно матеріал і методи вивчення використовуються одноманітні. Д.Дьові підкреслював, що вухо і книга, яка заміняє вухо ведуть всіх учнів одним шляхом. За цих умов немає ніякої необхідності пристосовуватися до різноманітних можливостей і запитів. Є певна сума знань, готових висновків, які необхідно вивчити дітям протягом років навчання в школі. Д.Дьові відмічав, що допускає деяке перебільшення, щоб зробити більш чіткими риси старої освіти: її пасивність, скупчення дітей, одноманітність програм і методів, а центр тяжіння її лежить поза дитиною. Він лежить на учителях, на підручниках, скрізь де завгодно, але тільки не на безпосередніх інстинктах і активній роботі самої дитини. Що школа ні в якому разі не є тим місцем, де дитина живе. В 20-30 роках ХХ століття почались зміни в справі освіти, з переміщені центру тяжіння. Дитина

ствала сонцем, навколо якого оберталися засоби навчання, казав Д. Делі [2, с. 32].

Д. Делі підкреслює, що якщо взяти за приклад ідеальну сім'ю, де батько достатньо інтелектуальний, щоб зрозуміти, що є найкращим для дитини, і який зможе дати те, чого вона потребує, то буде очевидним, що дитина в сім'ї навчається, обмінюється думками, бере участь у веденні домашнього господарства, виробляє практичні уміння і навички. Він звертає увагу на те, що в ідеальному будинку повинні бути майстерня, де дитина могла б розвивати свої творчі інстинкти і вести дослідну роботу. Це життя дитини не повинно обмежуватися стінами будинку, а проходити в садку, на полях, в лісах, на екскурсіях, де вона буде обмінюватися думками, і новий світ розкриватиметься перед нею.

Д. Делі говорив, що коли все це організувати і узаконити, то результатом буде ідеальна школа. В школі життя дитини має свою мету, всі необхідні засоби навчання сприятимуть розвитку дитини, школа є центром життя. Життя дитини на першому плані, а навчання повинне тільки сприяти цьому життю. Він відмічав, що поставивши життя дитини в центр і все організувавши в цьому напрямку, можна дитину з пасивно слухачою істоти перетворити на активно діючу.

Д. Делі відмічав, що можна керувати дитячою активністю, даючи їй роботу в певному напрямку, і таким чином вести її до розумної кінцевої мети. Але для цього повинна бути дисципліна - учень повинен підкорятися розпорядженню адміністрації школи. Наприклад, виготовлення звичайного ящика має для учня велике значення, бо при цьому виникає багато різних теоретичних і практичних питань. Виготовлення ящика сприяє вихованню в дитини дисциплінованості, волі, наполегливості і одержанню багатьох цікавих відомостей.

Другий приклад, коли діти виявили імпульс, бажання працювати на кухні і приготувати варені яйця. Один з учнів запропонував скористатись кулінарною книгою, щоб не проводити експеримент. Але учитель переконав дітей, що тоді вони не зрозуміють чому потрібно робити так, а не інакше. Діти погодилися продовжити роботу експериментальним шляхом. Працюючи таким чином, вони навчилися не тільки варити яйця, але розуміти принцип, що лежить в основі варки яєць. Якщо дитина при здійсненні свого бажання ознайомиться з фактами, матеріалами і умовами, пов'язаними з ними, її

бажання буде регульоване тими знаннями, які вона одержить при цьому, освітнє значення зрозуміле. В цьому різниці, говорить Д.Дьюї, між збудженням інтересу в дитині виконанням роботи за вказівкою [2,с.525].

Друге інстинктивне бажання спостерігається у дітей, відмічав Д. Дьюї, до олівця і паперу. Всім дітям подобається проявляти себе при допомозі малюнка. Він відмічав, що якщо пристосовуватися до бажання дитини, пускати її розвиток на самоплив, то цей розвиток буде носити випадковий характер. Необхідно дитині дозволити проявити свій імпульс, а потім шляхом зауважень і запитань привести її до усвідомлення різниці між тим що вона зробила і що хотіла зробити, - результат буде одержано зовсім інший.

Д.Дьюї навів як приклад малюнок семирічної дитини. Дитина намалювала печеру і умовне дерево - вертикальна лінія з горизонтальними гілками. Коли дитину попрохали уважно порівняти малюнок дерева з деревом, що росло, вона зробила правильний висновок і намалювала печеру і природне дерево.

Д.Дьюї відмічав, що класифікуючи дитячі імпульси їх можна умовно розробити на чотири головні групи.

•Соціальний інстинкт, який проявляється в розмовах, особистому спілкуванні. І не дивлячись на те, що інтерес маленьких дітей обмежений і егоїстичний, його можна безмежно розширювати. Потяг до спілкування, до мовлення - найпростіша форма соціального прояву дитини. А тому, говорив Д.Дьюї, це великий, а може й найголовніший фактор виховання.

•Інстинкт що-небудь робити - імпульс творення. Він знаходить своє вираження перш за все у грі, рухах, жестах, фантазії; а потім у будівництві різних предметів.

•Інстинкт допитливості виростає із комбінації імпульсу творення з розмовним. Діти полюбляють що-небудь робити, а потім дивляться що з цього вийшло. Але цей інтерес слід уміло скеровувати на шлях одержання позитивних результатів.

•Виразний імпульс дітей, природжений потяг до образотворчого мистецтва, розвивається із інстинкту товариського і інстинкту творення.

Д.Дьюї наводить приклад, як учні зробили в майстерні примітивний ткацький верстат, що в цьому виразився інстинкт творення. Потім у них з'явилося бажання щось

зробили як цьому верстати. Дітям показали зображену ковдру, виткану індійцями. Учні спочатку зробили малюнок, а потім один з учнів найбільш підготовлений виткав зразок ковдри. Для виготовлення зразка потрібна була не тільки дисциплінованість, а й сила волі, практичні уміння і елементи знання технічного мистецтва щоб передати ідею малюнка. Д.Дьюї наводить і другий приклад, коли один із учнів намалював дівчинку, що прала вовну. Він підкреслював, що діти молодшого віку мають потяг до образотворчого мистецтва і це пов'язано головним чином з соціальним інстинктом - бажанням розмовляти, спілкуватися, малювати.

Д.Дьюї звертає увагу на те, що потрібно використовувати прагнення дітей до розмов, спілкування, досліджень, висновків, створення речей, будівництва, образотворчого мистецтва, що всі діти мають природні можливості і розвиваються, виконуючи різні справи від яких залежить розвиток.

Антрополози звертають увагу на те, що існує деяка спільність інтересів дітей і інтересів людей первісного суспільства. Підтвердженням цього є спорудження дитячих хижин, гра в мисливців, гра з луком. Д.Дьюї ставив питання: що робити з цими інтересами - чи їх ігнорувати, чи розвивати? Практика показала, що їх потрібно використовувати, зробити їх засобами для ознайомлення дітей з прогресом суспільства. Діти мають інстинктивний потяг до соціального життя, інтерес до людей, до їх справ: діти цікавилися первісною зброєю, міцністю каміння, заліза, а це привело до бажання побудувати плавильну піч із цегли та глини. А коли плавильна піч була збудована, учні проводили експерименти, досліди з міддю, свинцем, іншими металами і виготовляли різні речі. Діти часто проводили екскурсії в природу (особливо з географії) і так знайомилися з соціальними умовами життя людей у давні часи [2, с. 528].

Таким чином, під час вивчення окремих предметів і участі у виготовленні різних речей, учні не тільки набули знання про природу і діяльність людини, а й виробили певні навички та уміння.

При використанні нових методів навчання в учнів більше розвивалась увага, здібності, уміння робити висновки, спостерігати, постійно мислити, чого не можна було домогтися під час традиційного навчання.

За новою системою навчання, кожен учень готував звіт про виконану роботу. Звіт був громадською справою, де відбувся обмін думками, які критикувались, а неправильні думки виправлялись і виникали нові думки й питання. Таким чином більш інтенсивно проходила соціалізація учня.

С.Русова позитивно оцінювала методику, розроблену на основі ідей прагматичної педагогіки Д.Дьюї. Її приваблювала індивідуалізація навчання, що мала своїм завданням підготовку активних, ініціативних, енергійних людей, здатних адаптуватися в новому соціальному середовищі. Вона писала, що школа Д.Дьюї при університеті в Чикаго - одна з найцікавіших лабораторій педагогіки. Що в цій школі Д.Дьюї використовував методи і засоби, які найкраще реалізовувати його принципи виховання. Він визначив проблеми, які кожна школа повинна собі поставити:

- вивчення особистості дитини і постійні зв'язки з сімейним життям;
- збирання найбільш різноманітного матеріалу для роботи, для спостережень учнів;
- розвиток індивідуальної уваги, що може бути забезпечена поділом дітей на малі групи з 8-10 учнів.

С.Русова відмічала, що Д.Дьюї пропонував групи з спільними здібностями і інтересами. Діти самі обирали лідера, в одному класі могло бути декілька груп, учитель повинен був сприяти їх діяльності [3, с.148-149].

Виходячи із всього сказаного можна зробити такі висновки:

1. Д.Дьюї вважав, що базовим інститутом суспільства, який навчав участі у демократичному процесі була школа, а не сім'я або держава. Вона - найбільш підходящий кандидат на роль головного осередку суспільства, в якому під керівництвом педагогів відбувалось систематичне навчання демократії і на цій основі становлення громадян демократичного суспільства. Всі інші можливі структури демократії мали спиратися на цей вихідний осередок.

З іменем Д.Дьюї і до цього часу на заході асоціюється теоретичне обґрунтування прогресивного розвитку системи освіти і виховання, яку він вважав найважливішим фактором світового прогресу, що пов'язаний із підготовкою молоді до життя [4, с.73].

Д.Дьюї підкреслював, що демократія - це загорожа якомога певнішої реалізації кожної людини у соціумі.

гармонійної особистості, формування якої - вихідна мета і кінцеве завдання кожної педагогічної теорії.

Д.Дьюї на підставі свого досвіду роботи в школі доповнив свою концепцію положенням про те, що школа зобов'язана гнучко реагувати на динамічні зміни в суспільстві і повинна стати "суспільством в мініатюрі". Вона повинна надавати дітям максимум можливостей для вироблення громадського почуття співпраці і навиків взаємодопомоги.

2. В кінці XIX на початку XX століття, коли промисловість пред'являла нові вимоги до кваліфікації робітників, скрізь вживались заходи поглиблення технічної освіти робітників, тоді особливо відчувся і став на заводі сумний досвід школи учіння, який гальмував підготовку дітей до праці. Школа США першою пішла шляхом трудового виховання і навчання, оскільки там в першу чергу відчувались недоліки в підготовці кваліфікованих робітників. Американська школа тисячами ниток була пов'язана з суспільним виробництвом країни, тому належне місце відводилось праці, починаючи ще з дитячого садка. Н.К.Крупська підкреслювала, що Д.Дьюї прийшов до висновку, що індивідуальність дитини - це сукупність сил і інстинктів організму, що є причиною імпульсів дитини, яка намагається діяти відповідно до цих імпульсів. Ці імпульси можна направити в певне русло, але не слід їх стримувати. Інтерес дитини до певного предмету чи певної діяльності вказує на те, що предмет або діяльність приваблює дитину, і це відповідає вимогам її організму, який розвивається. Якщо ці вимоги задовольняються, дитина одержує задоволення. Коли дитина захоплюється тим, що її цікавить, вона повністю заглиблюється в те, що робить, активність її зростає, організм без зовнішнього примусу успішно працює. В результаті заняття - улюбленим предметом дитина гармонійно розвивається духовно. Добре вивчивши індивідуальні особливості дитини, його інтереси, вихователь може постійно розвивати і поглиблювати їх. Враховуючи індивідуальність дитини, можна досягти значних результатів [5, с.232-233].

3. Д.Дьюї, розробляючи концепцію трудового виховання і навчання, намагався широко використати і реконструювати досвід учнів і збагатити його, як в процесі навчання, так і в позаурочний час, шляхом виконання різних практичних завдань: виготовити макет, знайти відповідь на поставлене питання, провести експеримент. А набування необхідних для

цього знань враховувало інтереси дитини, що забезпечувало увагу і активність учня. Вважаючи ручну працю дітей необхідною в процесі навчання, Д.Дьюї наголошував, що при організації школи на перше місце треба ставити не систематичні знання учнів, а їх особистий досвід і практику, оскільки ручна праця - це шлях, яким повинні пройти всі учні, щоб бути підготовленими до життя, до участі у виробництві. Система навчання в такій школі не була пов'язана з поняттям суспільно-корисної праці - в основі її лежали інтереси окремого індивіда. Завданнями школи була підготовка учнів до самостійного вирішення виникаючих проблем, вироблення умінь пристосуватися до середовища. Вихователь і учитель повинні були лише направляти діяльність учнів відповідно до їх здібностей (недооцінюючи роль школи і вчителя в одержанні учнями систематичних знань).

Не зважаючи на критику, ідея прагматизму приваблювала увагу педагогів багатьох країн світу і вважалася засобом для побудови школи нового типу. Пізніше від деяких теоретичних положень прагматичної педагогіки довелося відмовитися, оскільки вони не були підтверджені шкільною практикою. Але ідея поєднання трудового виховання і навчання з життям безумовно відіграла позитивну роль в реформуванні школи.

ЛІТЕРАТУРА

1.История педагогики: ч II, учебное пособие для педагогических университетов /Под ред. А.И.Пискунова. - М.: Творческий центр, 1998, 303с.

2.ДьюиД. Школа и общество. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики. /Под ред. А.И.Пискунова. - М.: Просвещение, 1971, 559 с.

3.Русова С. Соціальне виховання, його значення в громадському житті. // Вибрані пед. твори: У 2-х книгах, /за ред. Є.І.Коваленка. - Київ: "Лебідь" Книга I, 1997, 269 с.

4.Пішванова В. Прогресивна освіта як чинник культурної адаптації людини. // Рідна школа. - 2000. - № 10.

5.Крупская Н.К. Народное образование и демократия. // Пед. соч. в 6 т., - М.: Педагогика, Т. - 1, 1978, 336 с.